

Аутор проф. др Драган Јаковљевић² својим избором, никад не-пресушне истраживачке теме *идентитета*, успешно попуњава "празна места" у домаћој стручној литератури о овој теми. Ово посебно има на значају у ери када се ова, и многа друга питања, постављају у први план имплементације холистичког концепта глобалног друштва. Наведена чињеница свакако указује на актуелност теме и очекивану заинтересованост широке читалачке публике. Посебно треба указати на то да се овим не завршава едукативна мисија ове књиге, већ аутор у многим поглављима формулише препоруке и указује на правце његовог даљег унапређивања.

Ради се о монографији која, у својим основним тезама, заузима посебну афирмативну позицију доприносећи мозаику актуелних друштвених процеса ка јачању интересовања за идентитетска питања. То уједно погодује тумачењу и антиципирању решавања поменутог комплексног објашњења.

Монографија *КА ДЕМОКРАТСКОМ РАЗУМЕВАЊУ ИДЕНТИТЕТА (Скица неких темељних елемената осмишљавања могуће доградње идентитета модерне Црне Горе)* представља рад који на изузетан начин спаја анализу тренутног стања и пружања довољних мотива за размишљања у смеру изналажења увек нових и бољих праваца за демократско, грађанско и мирољубиво разумевање идентитета. Аутор је сагледавајући ситуацију у Црној Гори пронашао мотиве за писање овог штива, где покушава да кроз призму принципа демократског друштва протумачи, оцени, донекле критикује и укаже на будућа политичка кретања у њој (стр. 23-134). Поред тога, проф. Јаковљевић иде и даље, па идеолошку и партикуларну причу о овоме премешта у сферу свеобухватног философског, социолошког и антрополошког сагледавања, својственог једном добром филозофу. Неопходно је рећи да је аутор рад на монографији започео пре више година, али и то да је сам допринос квалитету текста унапређен од стране и самих рецензентата (проф. др Мирослава Додеровића са Филозофског факултета из Никшића и проф. др Будимира Алексића са Факултета за културу и медије из Београда), који су препоручили њено публикување, чиме сама монографија добија на научном значају и позитивној оцени. Књига професора *Јаковљевића* опсежно је дело на око 210 страна великог формата, у којој се аутор служио завидним бројем актуелних библиографских јединица.

¹ Драган Јаковљевић, *Ка демократском разумевању идентитета (Скица неких темељних елемената осмишљавања могуће доградње идентитета модерне Црне Горе)*. Подгорица: Институт за српску културу, 2022, стр. 210.

² Проф. др Драган Јаковљевић дугогодишњи је редовни универзитетски професор УЦГ у пензији, са експозантним бројем објављених библиографских јединица (учбеника, монографија, тематских зборника и научних чланака) објављених у земљи и иностранству.

Монографија је подељена у десет поглавља, у којима су на систематичан начин обрађена најважнија питања промишљања идентитета између традиције и реформи. У свом уводном делу аутор даје кратак преглед тема и питања којима ће се бавити у књизи. И њу започиње разматрањем одређених реалних отворених питања и проблема, чије сагледавање и разрешавање представља претпоставку данас актуелног својеврсног делимичног реконструисања идентитета Црне Горе (стр. 5-23). Поштујући хронологију дешавања у области којом се аутор бави, у овој књизи дошло се до значајних сазнања, која обухватају савремене трендове различитих идентитетских питања, али у једном ширем распону, почев од националног идентитета, преко идентитета државе, правно-политичког и друштвено-економског поретка, све до вредносно-културног идентитета (стр. 23-60). Ово нам говори да се, наиме, ради о једном сразмерно широком спектру питања и аспеката друштвено-културне стварности, за које аутор сматра да је преко потребно покренути слободну рационалну дискусију. Исписујући књигу Јаковљевић је дубоко уверен да ће неким својим изнетим ставовима можда покренути и лавину донекле супротних мишљења. Иако је ова област изузетно широка, наш аутор успева да представи тренутно најважнија и приоритетна питања не губећи наду да ће својим критичким запажањима и реформским иницијативама, јавно изнешеним, управо допринети долажењу до одређених употребљивих оријентира за превазилажење идентификованих друштвених и политичких дилема, и тако пружити извесне конструктивне подстицаје модификовања и побољшања одговарајућих сегмената наше друштвене праксе.

Са циљем да систематично и прегледно изложи проблематику којом се бави, аутор је споменуто структуру књиге изложио са циљем да јасно разграничи осмишљене делове, у вери да ће управо такве посебне проблемске области на неки начин представљати и засебно заокружене целине којима се Јаковљевић веома успешно и дан-данас бави.

Аутор ове изузетне књиге у својим разматрањима ставља акценат на неколико важних и битних питања. Са темељним познавањем прилази појму *традиције*, као "живом бићу" чији опстанак, према његовом мишљењу увелико зависи од нашег властитог става према њој (стр. 25). Посебно наглашава да је разумевање овог појма и те како битан темељ за разумевање црногорског друштва, које је "... и само саткано од свијести о континуираном, непрекидном заједничком дјелу... Дјелу које се зове: држава, политичка заједница" (стр. 47). У контексту приче о овом појму аутор поентира да њен опстанак не значи и њену непроменљивост и модификацију, као ни потпуни раскид "... универзалног предуслова напретка!" (стр. 169). У књизи су изложени и теоријски аспекти традиције црногорске друштвене заједнице које аутор на врло експлицитан начин нераскидиво повезује са европским наслеђем. Ако погледамо у ширем дијапазону, реч је о аспекту који изазива опречне ставове у јавном мњењу. Отуда је и посебан допринос ове књиге расветљавање актуелних проблема, који је омогућен објективним приступом аутора наведеној теми. Сва ова питања Јаковљевић сагледава у једном другачијем и ширем контексту дуготрајнијих, поли-

тичких и историјских кретања на континенту. Указано је да је "... европска традиција, на једној страни, родила темеље савременог грађанског друштва, секуларне одвојености цркве и државе,... док је на другој страни управо она чувар свести да су идеје слободе, равноправности, просперитета па и појам грађанства, или настали и значајно преобликовани у крилу хришћанске мисли..." (стр. 150). Аутор износи тезу да се управо на овим мислима формирају кључна штива културног идентитета и средњовековне и нововековне Црне Горе.

Бавећи се традицијом, Јаковљевић се врло вешто, кроз своје тематске целине, истовремено окреће појму *демократије* као и *принципима демократског друштвеног уређења*. Аутор умешним примерима упозорава на значај правилног развоја и употребе језика друштвене комуникације, поготово ако је "...загађен нејасним терминима и штетним алузијама на стања и збивања из прошлости"! (стр. 79). Др Драган Јаковљевић у том контексту наводи разне примере овдашњег политичког појмовног система, из којих, у једном делу своје монографије издваја непринципијално баратање појмовима "антифашизам" и "демократија". Поред изношења потенцијалних последица њиховим погрешним баратањем, аутор на врло јасан и недвосмислен начин иде и корак даље када истиче одговорност оних који ове термине и користе. Предуслов њиховој примени, како он то наглашава, мора и треба да претходи њиховом апсолутном разумевању и усвајању као наших личних уверења, која се једино виде као основне поставке демократског друштвеног уређења (стр. 11-15).

Неколико посебних поглавља (стр. 102-134) посвећени су генези *црногорског колективног идентитета*, у коме га, данас, аутор оцењује, као "... фактички – двокрилни идентитет...", који "...обједињава идентитет националних Црногораца са једне, и црногорских Срба са друге стране"! Аутор настоји да кроз анализу постојећих чињеница утемељи његову одрживост и развојне перспективе. Даље, констатује да се колективни идентитет гради и негује на идејама важећим за све људе и све појединце подједнако. Једино се тако развија заједница равноправних грађана и савремена демократска држава, у којој нема и не сме бити места за било какво етничко или национално име. Оно што је занимљиво јесте да аутор и на овом месту наводи значај познавања основних принципа и значења појмова који ће бити уграђени у темеље заједнице о којој је реч. Текст, опет, бива обogaћен и личним ставовима самог аутора на ову тему, па истиче да "...Проблем Црне Горе као вишенационалне заједнице није у 'нашим поделама' као таквима, већ у драстичном помањању демократске културе толерантног и узајамно усклађеног опхођења са различитостима..." (стр. 32). Објашњавајући основне принципе национализма, аутор пружа одговарајуће путоказе и смернице пожељних агенса сваког демократског процеса. Нагласак, према његовим речима, мора бити на изградњи оне и онакве државе која ће бити довољно комфорна за све припаднике других нација, истовремено способна за креативни компромис и ненарушавање уставно загарантованих права.

Нарочити значај у монографији посвећен је и уставној фрази “еколошка држава”, која треба и мора да буде део црногорске политичке активности. Реч је о значају “... прихватања и одржавања принципијелног, што боље могућег континуума човека и природе, наместо мирнења са стварањем јазова између њих...” (стр. 135-144). У овом контексту аутор на један врло реалистичан начин указује на значај ове проблематике, која потреса све планетарне политичке системе, са којом су се у коштац ухватиле чак и оне земље које су много мање од Црне Горе. Јаковљевић овим питањима оправдано тестира демократско здравље друштва и његових политичких елита.

Кроз релевантне примере из прошлости др Јаковљевић трага и за универзалним принципима етике савременог човечанства, који уставним и универзалним императивима граде идентитет црногорског грађанског друштва.

Књига “Ка демократском разумевању идентитета” несумњиво је корисна како представницима правне струке, који су директно или индиректно укључени у процес реализације законских регулатива једне демократске државе, тако и свим осталим релевантним субјектима у области изградње нових и бољих праваца за демократско, грађанско и мирољубиво разумевање идентитета. Још једном напомињемо да је реч о монографији која је писана јасним и језгровитим стилем, који, уз примену историјског, нормативног, правно-системског и телеолошко-филозофског метода, омогућава широком кругу читалаца стручни увид у поштовање плуралног лика идентитета Црне Горе у његовим вишеструким димензијама, али и веома аналитички и критички однос према свим оним искључивим идеолошким ставовима који продубљују поделе у црногорском друштву. Могло би се рећи да је синоним за намеру аутора у књизи заправо реч “компромис”! Због свега овога, уз списак коришћене богате литературе домаћих и страних аутора, изнетих домаћих правних прописа и међународних докумената и примера из релевантне праксе, монографија потврђује ауторов свеобухватни, темељни и квалитетно бирани приступ обради изабране теме, која због свог значаја, све више заокупља пажњу целокупне јавности.

Дубоко смо уверени да ће монографија др Драгана Јаковљевића у наредном периоду дати не само свој теоријски, већ и практични допринос унапређењу релевантних мера јавне политике у изградњи демократског друштва. Очекујемо да ће ово издање подстаћи на истраживања и дубље промишљање домаће и иностране истраживаче, с обзиром да ово комплексно штиво задивљује и заслужује највишу научну оцену. Стога је топло препоручујем читаоцима, у нади да ће допринети потпунијем разумевању бројних значајних питања не само политичко-социолошке науке, већ и шире.

Доц. др Биљана Продовић Милојковић
Универзитет у Нишу
Педагошки факултет у Врању